

Лукаш О. Л. Феномен правового нигилизма в трансформационном обществе.

Феномен правового нигилизма анализируется как негативная модификация правовой культуры, как пренебрежение к закону, игнорирование социальной (и моральной) ценности права, как явление, которое подлежит искоренению из общественной жизни народа и государства.

Ключевые слова: человек, закон, право, правовая культура, нигилизм, правовое образование и воспитание.

Lukash O. L. Phenomenon of legal nihilism in transformation society.

The Phenomenon of legal nihilism is analysed as negative modification of legal culture, as neglect to the law, ignoring of social (and moral) value of right, as the phenomenon which is subject which is subject deleting from public life of people and state.

Keywords: man, law, right, legal culture, nihilism, legal education and education.

*Обловацька Н. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

БУРЕМНИЙ ШЛЯХ АБО ФОРМУВАННЯ ЖІНОЧОЇ АДВОКАТУРИ

У статті досліджується історія формування жіночої адвокатури в Україні та зарубіжних країнах. Визначено право жінок на заняття адвокатською діяльністю в зарубіжних країнах. З'ясовано, що жінки з юридичною освітою мали право займатися адвокатською діяльністю нарівні з чоловіками.

Ключові слова: адвокатура, адвокатська діяльність, жіноча адвокатура, історія адвокатури, право жінок.

Економічні та соціальні зміни, що відбулися в усьому світі вплинули також на розвиток прав та обов'язків жінок і чоловіків. Жінки завжди намагалися підтримувати активну громадську позицію. Розуміючи важливість таких понять як сім'я, діти, матеріальні та інші цінності, вони почали вивчати право. Саме питання про жіночу адвокатуру торкається інтересів якби незначного кола осіб, але із залученням жінок до нових суспільних відносин, число бажаючих застосовувати знання з права на практиці значно зросло.

Цікавим є те, що в зарубіжних країнах по-різному розглядається допущення жінок до адвокатської діяльності.

Формування та історія жіночої адвокатури в Україні та зарубіжних країнах було і залишається предметом наукового інтересу провідних вчених: Н. Аніщук, В. Бігун, В. Вовк, К. Забродської, Є. Скрипильова, Г. Сухенка, Є. Флейшиц та інших. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених питанню діяльності жінок-адвокатів, науковцями досі не було комплексно узагальнено зародження жіночої адвокатури загалом.

Метою дослідження є проведення історико-правового аналізу становлення та розвитку жіночої адвокатури в Україні та зарубіжних країнах і визначення змісту права жінок з юридичною освітою на заняття адвокатською діяльністю нарівні з чоловіками.

Загалом формування жіночої адвокатури викликає зацікавленість у всіх країнах світу. “Праця жінок як партнерів у сімейному бізнесі” [1], надає нам можливість вважати, що вони застосовують норми права на практиці з давніх-давен. Наприклад, в Римі, крім чоловіків, адвокатами могли бути жінки, зокрема, відомі їх імена: Амезія, Сенезія та Гортензія [2, 41].

З часом все змінилося, діяльність жінки в адвокатурі була заборонена. Цьому сприяв прецедент Кафранії – так звана поведінка “ганебної жінки, яка турбувала суд своїми несправедливими позовами” [3, 66].

Вчинки Кафранії позначилися на статусі жінок епохи Середньовіччя. В пам’ятнику середньовічного права – Швабському Дзеркалі – зазначалося, що ще в Римі через непристойну поведінку жінки втратили право бути повіреними в суді.

Але жінки із Середньовіччя як дами лицарів все ж таки намагалися займатися юриспруденцією та вивчати право. Наприклад, жінка-феодальний сеньйор виступала перед сеньйоральними судами як свідок, захисник своїх та чужих інтересів.

А в епоху Ренесансу в жінок Італії пробудився значний інтерес до юридичних питань, навіть в Університетах для них почали викладати канонічне право.

Пам’ятники французького звичаєвого права XIII ст., наприклад, “Coutume de Beauvaisis”, допускали жінок до виступу в суді тільки для захисту своїх інтересів [3, 67]. Виступи жінок також зустрічалися у практиці німецького та паризького парламентів.

Починаючи з XIX століття, в Україні та зарубіжних країнах робота жінок в юридичній сфері була винятком. Так як їх прирівнювали до неповнолітніх та обмеженодієздатних, то існуюче на той час законодавство зарубіжних країн ґрунтувалося на засадах дискримінації жінок. Тому набувати та відчужувати майно, бути в суді позивачем чи відповідачем по справі жінки мали право тільки з дозволу чоловіка. При цьому жінки навіть не намагалися щось змінити.

Ідея про “жіночу адвокатуру” з’явилася в 1869 році в Північній Америці. Першою жінкою США, яку було допущено до юридичної практики стала Арабелла Менсфілд зі штату Айова [4]. Вважалось, що жінки надто ніжні та недостатньо інтелектуально розвинені. У 1875 році Верховний Суд штату Вісконсін відмовив Лавінії Гуделл у прийнятті до адвокатів, керуючись тим, що природа не наділила жінку великим даром в юриспруденції так само, як і для битв на полі бою. Вважалось, що вони призначені для кращих речей. Та все – таки адвокатською діяльністю жінки не мали права займатися. Для прийняття жінок на роботу в юриспруденцію, жінки Америки пролобіювали зміни у закони штату, які надали їм можливість бути адвокатами [5]. В цей же час видаються ще закони про те, що незалежно від статі, нікому не заборонялося займатися будь-якою незабороненою діяльністю, зокрема, жінки мали право бути присяжними засідателями та мировими суддями.

В 1893 році в 23 штатах Америки було зареєстровано 158 жінок, які займалися адвокатською діяльністю [6, 5].

Очевидно, що діяльність жінок в адвокатурі Америки вплинула на розвиток жіночої адвокатури в країнах Західної Європи.

Наприклад, у Франції жінок не допускали до вивчення юридичних наук. Про прийняття жінок в адвокатуру навіть мови не могло бути. Тільки після прийняття

закону про допущення жінок до адвокатської присяги – відношення до жінок, які хотіли займатися юриспруденцією, поліпшилося. А в 1900 році дозволили жінкам займатися адвокатською діяльністю на рівних правах з чоловіками [7]. Першими були дві французькі леді – Жанна Шовень і Пані Петі [8, 231].

А в Австрії, Бельгії, Великобританії, Італії та Німеччині вступ жінок до адвокатури був заборонений судами.

Однак, в Німеччині жінки порушували обмеження законодавства і виступали в суді представниками виховних та благодійних організацій, що в майбутньому сприяло створенню юридичних консультацій для жінок. Особи, які зверталися за юридичною допомогою, були робітниці та прислуга [3, 72].

В Норвегії, Швеції та Швейцарії, навпаки, суди дозволяли жінкам безперешкодно займатися громадською діяльністю адвоката. Так жінки намагалися забезпечити собі право на заняття адвокатською діяльністю.

В 1910 р. в Баварії порядок випробувань для осіб, які здійснюють підготовку до юридичної діяльності, закрит доступ жінкам до адвокатури.

Що ж стосується українських жінок-адвокатів, їх історія діяльності розпочалася не з Литовських статутів. Згідно з ними, адвокатами могли бути тільки повнолітні чоловіки з високими розумовими і фізичними задатками. Але жінок, яким були притаманні вище зазначені вимоги, до захисту все-таки не допускали. Вони мали можливість бути тільки стороною судового процесу: позивачем або відповідачем [9].

А тільки з 1874 р. жінки Росії та України могли бути приватними повіреними, для цього їм потрібно було отримати дозвіл від судових органів, при яких вони здійснювали свою діяльність [10].

Жінки, як і чоловіки, які не мали звання присяжного чи приватного повіреного, могли бути захисниками в судах з чужих справ. Українське та російське законодавство не дозволяло жінкам вести чужі справи в ролі приватних повірених, але в законодавстві нічого не було сказано про ведення жінками трьох цивільних справ у рік в мирових судах. Та суд витлумачив тодішнє законодавство, як можливість жінок приймати участь в ролі захисників у кримінальних справах та трьох чужих справах у мирових судах.

Право на заняття адвокатською діяльністю повинно все одно було бути визнано законодавчим шляхом. Діяльність адвоката – це не тільки професія, але й громадська діяльність, тому тлумачення суду не могло бути остаточним, зокрема, якщо це стосувалося прав жінок.

А.Ф. Коні вважав, що жіноча сором'язливість немає нічого спільного з жіночою адвокатурою. Навпаки, він вважав, що жінка-адвокат зможе внести зміни в моральне обличчя адвокатури – підтримати її та зміцнити своєю присутністю: “Женщина не будет сидеть в низшего сорта трактирах, не будет в закоулках писать полуграмотные прошения. Она явится с юридическим образованием, которого частные ходатаи не имеют, и эту ближайшую к народу адвокатуру подымет технически и морально” [11]. Це сприяло тому, що суспільство зрозуміло необхідність допущення жінок до адвокатури.

Вперше питання про надання жінкам права на зайняття адвокатською діяльністю і права бути присяжними повіреними на рівні законодавчого регулювання було

розглянуто у Державній думі Російської імперії. Після цього законопроект був переданий до Державної ради, але Рада його так і не затвердила. Незважаючи на успіхи жінок щодо отримання ними вищої юридичної освіти, царський уряд був не готовий надати жінкам офіційний дозвіл займатися юридичною практикою.

Після революції 1905–1907 рр. в усіх університетських містах на Вищих жіночих курсах, які називалися “бестужевськими”, відкрився юридичний факультет. Різновидом юридичного факультету (відділення) були громадські жіночі курси, що відкрилися також у Києві, Харкові і Одесі. Проводилися заняття із законодавства (адміністративного, цивільного та кримінального права), які ознайолювали жінок з їх правами. Таким чином, багато жінок не тільки хотіли отримати звання “адвокат”, а й хотіли здобути вищу юридичну освіту [12].

Університетський рівень вищих жіночих курсів не був підставою для підведення жінок під юрисдикцію Закону від 19 грудня 1911 р. “Про іспити осіб жіночої статі у знанні курсу вищих навчальних закладів і про порядок отримання ними учених ступенів і звання вчительки середніх навчальних закладів”, що у випадку успішності давало право власникам дипломів складати іспити на отримання звання “адвоката”. Вони одержували дипломи нарівні з юристами-чоловіками, що екзамінувалися тими ж комісіями.

Прогресивна громадськість вважала, що уряд, відкривши жінці доступ до юридичної освіти, повинен був надати їй право займати відповідні посади. Жіночі з’їзди (1908 р. і 1912 р.) вимагали надати право жінкам, що здобули вищу юридичну освіту, бути присяжними повіреними, приватними повіреними, обіймати судові посади та бути обраними до присяжних засідателів.

Отже, у 1912 р. українські та російські жінки, незважаючи на негативне ставлення влади, домоглися певних успіхів. На той час у Російській імперії вже було 269 жінок-юристів, з них 146 мали університетські дипломи [14]. Проте проблемою жінок-юристок аж до 1917 р. було те, що їх не допускали до зайняття юридичних посад. Обґрунтовуючи це тим, що у жінок відсутні можливості одержати юридичну освіту. Це не відповідає дійсності, оскільки від приватного повіреного не вимагалось атестата про юридичну освіту, він лише повинен був скласти іспит і виявити знання.

Таким чином, в кінці XIX ст. на поч. XX ст. жінки все-таки досягли позитивного результату в допущенні їх до адвокатської діяльності в усьому цивілізованому світі, але в кожній державі це проходило по-різному. Отримавши юридичну освіту та дозвіл на прийняття в об’єднання адвокатів, органи виконавчої влади зарубіжних країн, керуючись етичними, соціальними та іншими нормами, змінювали положення в законодавстві щодо допуску жінок до адвокатури.

Сучасним жінкам замало одержати юридичну освіту, потрібно ще знайти можливість самореалізуватися у цій сфері. Якщо жінка як особистість буде володіти “креативністю, освіченістю, професійністю, комунікабельністю та цілеспрямованістю, то їй будуть відкриті двері до будь-якої посади” [13].

Керуючись даними Реєстру адвокатів України та Реєстру адвокатів Російської Федерації, ми зробили підрахунок кількості жінок, які на сьогоднішній день займаються адвокатською діяльністю: в Україні приблизно 30 % [14], в Росії приблизно 42 % [15]. Це свідчить про те, що сьогодні в Україні та Росії немає

обмеження щодо здійснення адвокатської діяльності між чоловіками та жінками.

Отже, сьогодні проблему “жіночої адвокатури” в Україні вирішено, зрештою, як і в інших країнах.

Є думка, що обмеження доступу жінок до адвокатури раніше було викликано конкуренцією між чоловіком і жінкою. На моє переконання, це спрощений підхід. Просто європейське суспільство XVII – XVIII ст. повинно було дозріти до розуміння принципу рівності та ролі особистості жінок і чоловіків у суспільних справах.

Використані джерела:

1. Харрисон С. От домашнего очага к государственному управлению: роли женщины в американском обществе // Электронный журнал ЮСИА, том 2. – N 2, июнь. – 1997. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.4uth.gov.ua/usa/russian/society/kitch.htm>
2. Вовк В. М. Промовляння і мовчання як конститутивні елементи римського права // Адвокат. – № 3 (102). – 2009. – С. 39-42. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Advokat/2009_3/2009-1-Vovk2.pdf
3. Флейшиц Е. О. О женской адвокатуре // Право. – № 2. – 1910. – С. 65-73. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.oldlawbook.narod.ru/Fleysh.djvu>
4. Бігун С. Право на кар'єру. У пошуках професійної гармонії // Юридична газета перша. – № 10 (94). – 08 березня. – 2007. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.yur-gazeta.com/article/1065/>
5. Забродська К. Леді в законі. До питання про місце жінки в юридичному бізнесі // Юридична газета. – № 40 (214). – 06 октября. – 2009. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.yur-gazeta.com/ru/article/1650/>
6. Павлов-Сильванский Н. О праве женщин быть адвокатами // Русское богатство. – № 5. – 1905. – С. 1-26.
7. Муратова Н. Г., Муратова Н. Д. Современность правовых воззрений Анатолия Федоровича Кони – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iuaj.net/book/export/html/445>
8. Разные известия: О допущении женщин к занятию адвокатурой во Франции // Журнал Министерства Юстиции. – № 6. – 1898. – 228-238.
9. Статути Великого Князівства Литовського. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: 1529 р.: <http://vostlit.narod.ru/Texts/Dokumenty/litva.htm>; 1566 р.: <http://litopys.org.ua/statut2/st1566.htm>; 1588 р.: <http://starbel.narod.ru/statut1588.htm>
10. Казанцев С. М. Русская адвокатура и женщины // Правоведение. – № 6. – 1985. – С. 72-77. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=185878>
11. Шафорост Г. М., Кони А. Ф. О женщинах в адвокатуре // Конивские чтения: Материалы научно-практической конференции, 24 мая 2002 г. – Владивосток : Изд-во ВГУЭС, 2003. – С. 53-56. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1156735>
12. Нестерцова – Собакар О. Развитие державно-правового стану юридичної освіти жінок та юридичної практики в Україні // Право України. – 1. – № 6. – 2003. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/27/989>
13. Терещенко О. “Жінка в праві”. Про міфи та статистику // Юридична газета. – № 12. – 1-7 квітня. – 2008. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://smi.liga.net/articles/IT081795.html>
14. Реєстр адвокатів України [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vkka.gov.ua/index.php?page=katalogall>
15. Реєстр адвокатов России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ruslawyer.ru/>

Обловацкая Н. А. Мятёжный путь или формирование женской адвокатуры.

В статье исследуется история формирования женской адвокатуры в Украине и зарубежных странах. Определено право женщин заниматься адвокатской деятельностью в зарубежных странах. Выяснено, что женщины с юридическим образованием имели право заниматься адвокатской деятельностью наравне с мужчинами.

Ключевые слова: адвокатура, адвокатская деятельность, женская адвокатура, история адвокатуры, право женщин.

Oblovatska N. O. Mutinous way or forming of womanish advocacy.

In the article history of forming of womanish advocacy is probed in Ukraine and foreign countries. A right for women is certain on carrying on advocate activity in foreign countries. It is found out that women with legal education had a right to carry on advocate activity equally with men.

Keywords: advocacy, advocate activity, womanish advocacy, history of advocacy, right for women.

**Пархоменко Н. М.
Інститут держави і права
імені В. М. Корецького**

СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СУТНІСТЬ ТА ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ

У статті проаналізовано поняття “суверенітет держави” з погляду визначення його сутності та змісту; його співвідношення з такими поняттями, як: “суверенітет народу” і “суверенітет нації”. Визначено та охарактеризовано ознаки (верховенство, єдність та незалежність), види та форми державного суверенітету.

Ключові слова: суверенітет держави, суверенітет народу, суверенітет нації, державна влада.

Кожний історичний період ставить перед державами такі запитання, від відповіді на які залежить їх доля та їх існування. Необхідність звернення до проблематики державного суверенітету України та механізмів підтримання його цілісності, насамперед, обумовлена розпадом СРСР та утворенням незалежної держави Україна. У 1991 році Верховна Рада Української РСР, виражаючи волю народу України, прагнучи створити демократичне суспільство, виходячи з потреб всебічного забезпечення прав і свобод людини, шануючи національні права всіх народів, дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України, визнаючи необхідність побудови правової держави, маючи на меті утвердити суверенітет і самоврядування народу України, проголошує державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах [1].

Відповідно до частини III Декларації про державний суверенітет України, “Українська РСР є самостійною у вирішенні будь-яких питань свого державного життя, забезпечує верховенство Конституції та законів Республіки на своїй території. Державна влада в Республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову”. У зв’язку з цим перед Україною постало ряд якісно нових проблем, актуальних і сьогодні. Зокрема, це неврегульованість прикордонних питань, подолання проявів національного сепаратизму, реалізації принципів верховенства права і верховенства законів на всій території України, забезпечення відповідності правових актів АР Крим Конституції та законодавству України та ін.

Актуальність дослідження конституційного закріплення принципів суверенітета